

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ
Кафедра філософії та соціально-політичних наук**

**ПЛАНИ
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ФІЛОСОФІЇ
для студентів всіх спеціальностей
30-15**

Краматорськ 2022

№	Форми контролю	Кіл-ть	Кількість балів		Зміст контролю та норма часу виконання
			За заняття	Загальна	
МОДУЛЬ 1					
1	Семінарське заняття	4	10	40	Згідно з планами семінарських занять 85 хв.
2	Контрольна робота на семінарі	1	10	10	Відповідно питань, що розроблені кафедрою - 40 хв.
3	Контрольна робота на лекції	1	50	50	Відповідно до тематики, що затверджена кафедрою - 40 хв.
МОДУЛЬ 2					
1	Семінарське заняття	3	15	45	Згідно з планами семінарських занять 85 хв.
2	Контрольна робота на семінарі	1	5	5	Відповідно питань, що розроблені кафедрою - 40 хв.
3	Контрольна робота на лекції	1	50	50	Відповідно до тематики, що затверджена кафедрою - 40 хв.

Критерії оцінки знань студентів на іспиті:

Оцінка „відмінно” виставляється тоді, коли студент вільно відповідає на питання екзаменаційного білет, викладає основні положення при відповіді на додаткові питання, може пов'язати теоретичний матеріал із життєвими проблемами минулого і сьогодення;

Оцінка „добре” виставляється, коли студент вільно відповідає на питання екзаменаційного білета, орієнтується в матеріалі при відповіді на додаткові питання, може показати життєве значення філософських проблем;

Оцінка „задовільно” виставляється, коли студент може викласти основні положення теорії при відповіді на питання екзаменаційного білета орієнтується в основних проблемах філософії, розуміє її роль у житті суспільства;

Оцінка „незадовільно” виставляється, коли студент не відповідає на питання екзаменаційного білета і не орієнтується в основних проблемах філософії.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ з курсу «ФІЛОСОФІЯ»

Заняття 1.

Тема 1. ФІЛОСОФІЯ, КОЛО ЇЇ ПРОБЛЕМ ТА РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ

1. Поняття світогляду та його структура. Людина та всесвіт - головне питання світогляду.
2. Історичні типи світогляду: міф, релігія, філософія.
3. Природа та зміст філософських проблем.
4. Філософія та наука. Методологічна функція філософії.
5. Філософія в системі культури.

Головні поняття та категорії:

Світогляд, філософія, методологія, матеріалізм, ідеалізм, онтологія, гносеологія, агностицизм, скептицизм, наука, культура, політика, проблеми сенсу життя.

Література:

1. Иорданский, В.В. О едином ядре древних цивилизаций // Вопросы философии. - 2001. - № 12. - С. 11-19.
2. История философии: Учеб. пособие для студентов вузов. – Ростов-н/Д. : Феникс, 1998. - С. 6-37.
3. Каган, М.С. Философия как мировоззрение // Вопросы философии. - 1997. - № 9. - С. 36-46.
4. Лузан, А.О. Вступ до філософії. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – С. 6-17.
5. Лузан, А. А. Философия : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.
6. Невлева, И.М. Философия: Учеб. пособие для студентов вузов. - М. : РДЛ, 2002. - С. 9-20.
7. Перминов, В.Я. Философия как метод // Вестник МГУ. - 1997. - № 5. - С. 3-25.
8. Философия: Учебник / под ред. проф. В.Н. Лавриненко. - М. : Юрист, 2002. - С. 14-30.
9. Філософія: Навч. посібник / За ред. Л.Ф. Надольного. - 2 вид, перероб. і доп. - К. : Вікор, 2001. - С. 11-24.

Заняття 2.

Тема 2. ДАВНЬОГРЕЦЬКА ФІЛОСОФІЯ

1. Проблема буття і пізнання філософії "досократиків".
2. Софісти та Сократ. Самопізнання як мета філософії. Етичний ідеалізм Сократа. (Поворот філософії до проблем людини).
3. Філософія Платона:
  - а) вчення про буття;
  - б) теорія пізнання;
  - в) проблема людини і суспільства.
4. Філософія Аристотеля:
  - а) вчення про буття;
  - б) гносеологія Аристотеля;
  - в) проблема людини і суспільства.

Головні поняття та категорії:

Матеріалізм, діалектика, ідеалізм, апорії, атомізм, софістика, самопізнання, етичний ідеалізм, ідея, буття, пізнання, метод, матерія, форма, рух, людина, суспільство, держава.

Література:

1. Балкина, В.И. Космологическое учение Гераклита Эфесского // Вестник МГУ. - 1998. - № 4. - С. 42-55.
2. Лузан, А.О. Вступ до філософії. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – С. 18-34.

3. Лузан, А. А. Философия : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.
4. Невлева, И.М. Философия: Учеб.. пособие для студентов вузов. - М. : РДЛ, 2002. - С. 43-86.
5. Скирбекк, Г., Гилье, Н. История философии / пер. с англ. В.И. Кузнецова; под ред. С.Б. Крымского. - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – С. 19-42, 59-76, 86-99, 116-121.
6. Философия. Учебник для вузов. - М. :ЮНИТИ-ДАНА, 2001. - С. 27-45.
7. Философия: Курс лекцій. – М. : Центр, 1999. - С. 31-57.
8. Філософія: Підручник / за заг. Ред. М.І. Горлача та ін. – Харків : Консум, 2000. - С. 77-101.
9. Шуков, В.А. Апология свободомыслия Сократа // Вопросы философии. – 2001. - № 12. - С. 140-152.

Заняття 3.

Тема 5. НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ

1. Теорія пізнання та етика І. Канта.
2. Абсолютний ідеалізм В.Ф. Гегеля.
  - а) принцип тотожності буття та мислення;
  - б) закони та категорії діалектики;
  - в) система та метод Гегеля.
3. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.

Головні поняття та категорії:

«Коперніканський переворот», «чистий розум», «річ в собі», апріорні форми, феномени, ноумени, трансцендентне, трансцендентальне, антиномії, «категоричний імператив», абсолютна ідея, закони.

Література:

1. Канке, В.А. Философия: Исторический и систематический курс: Учебник для вузов. - М. : Логос, 2000. - С. 96-101, 103-107.
2. Лузан, А.О. Вступ до філософії. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – С. 57-67.
3. Лузан, А. А. Философия : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.
4. Мигولاتьев, А.А. Философия: Учебник для вузов. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. - С. 136-143, 147-158.
5. Невлева, И.М. Философия: Учеб. пособие для студентов вузов. - М. : РДЛ, 2002. - С. 125-132.
6. Скирбекк, Г., Гилье, Н. История философии / пер. с англ. В.И. Кузнецова; под ред. С.Б. Крымского. - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – С. 441-454, 494-495.
7. Тиме, Г. Пессимизм духа и оптимизм абсолюта (Гегель) // Вопросы философии. – 2000. - № 7. - С. 91-104.
8. Философия: Учебник / под ред. проф. В.Н. Лавриненко. - М. : Юрист, 2002. - С. 127-135.
9. Філософія Підручник / за заг. ред. М.І. Горлача та ін. – Харків : Консум, 2000. - С. 185-188, 191-197.
10. Чернов, Г.А. И. Кант. Критика чистого разума // Вопросы философии. - 2000. - № 2. - С. 184-189.

Заняття 4.

Тема 6. ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ

1. Єдність витоків російської і української філософії.
2. Класичний період української філософії. Р. С. Сковорода.
3. Соціально-політичні погляди діячів Кирило-Мефодієвського товариства.
4. Філософська думка в Україні кін. ХІХ-поч. ХХ ст. (П.Д. Юркевич, В.И. Вернадський).

Головні поняття та категорії:

Християнство, «книжність», християнський антропоцентризм», «три світи», «дві натури», пізнання, кардіоцентризм, ідея «спорідненої праці», «Горна Республіка», неоплатонізм, «філософія серця», космізм.

Література:

1. Громов, М.А. Кардиогносія П. Юркевича и традиции отечественной философии // *Философская и социологическая мысль*. - 1996. - № 3. - С. 16-29, - № 4. - С. 21-32.
2. Лузан, А. А. *Философия : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.*
3. Пич, Р. Критическое рассмотрение Юркевичем философии Канта // *Вопросы философии*. - 2002. - № 7. - С. 107-115.
4. *Розвиток філософської думки в Україні*. - В.В. Дубінін, Краматорськ : ДГМА, 2006.- 208 с.
5. *Філософія: Навч. посібник / за ред.: Л.В. Губерського та ін. - 2 вид, перероб. і доп. - К. : Вікар, 2001. – С. 128-133, 170-176.*
6. *Філософія: Підручник / За заг. ред. М.І. Горлача та ін. – Харків : Консум, 2000. - С. 213-221, 227-239, 280-282, 288-291, 294-296.*

Заняття 5-6.**Тема 7-10. ФІЛОСОФІЯ МАРКСИЗМУ. ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ В НЕКЛАСИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ**

1. Філософія марксизму:
  - а) проблема відчуження у молодого Маркса;
  - б) матеріалістичне розуміння історії та соціальна обумовленість особистості;
  - в) принципи колективізму та проблема свободи.
2. Філософія життя:
  - а) трактування життя і «волі до влади» Ф. Ніцше;
  - б) критика християнства і традиційної моралі;
  - в) імморалізм. Надлюдина - носій нової моралі.
3. Філософія психоаналізу:
  - а) структура психіки людини в психоаналізі З. Фрейда;
  - б) природа несвідомого. «Лібідо» і його роль в структурі особи;
  - в) неофрейдистське трактування природи несвідомого (К.Г. Юнг).
  - г) концепція кохання Е. Фрома.
4. Філософія екзистенціалізму:
  - а) соціально-історичні умови і ідейне коріння екзистенціалізму;
  - б) категорія буття. Буття всесвіту і буття людини;
  - в) людське існування та воля.

Філософія марксизму:**Головні поняття та категорії:**

Закони, категорії і принципи матеріалістичної діалектики, засіб виробництва, базис, надбудова, суспільне буття, суспільна свідомість, суспільно-економічна формація.

Література:

1. Канке, В.А. *Философия: Исторический и систематический курс: Учебник для вузов*. - М. : Логос, 2000. - С. 96-101, 103-107.
2. Лузан, А.О. *Вступ до філософії. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – С. 68-78.*
3. Лузан, А. А. *Философия : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.*
4. Мигولاتьев, А.А. *Философия: Учебник для вузов*. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. - С. 136-143, 147-158.

5. Ойзерман, Т.И. Материалистическое понимание истории: плюсы и минусы // Вопросы философии. - 2001. - № 2. - С. 3-33.
6. Скирбекк, Г., Гилье, Н. История философии / Пер. с англ. В.И. Кузнецова; Под ред. С.Б. Крымского. - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – С. 441-454, 494-495.
7. Філософія: Підручник / За заг. ред. М.І. Горлача та ін. – Харків : Консум, 2000. - С. 185-188, 191-197.
8. Философия: Учебник / Под ред. проф. В.Н. Лавриненко. - М. : Юрист, 2002. - С. 127-135.

Філософія життя:

Головні поняття та категорії:

Ірраціоналізм, волюнтаризм, нігілізм, «життя», «воля», «воля до влади», християнство, мораль, імморалізм, «надлюдина».

Література:

1. Геворкян, А.Р. Ницше и метафизический пессимизм // Вопросы философии. - 2001. - № 8. - С. 157-166.
2. Лузан, А. О. Вступ до філософії. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – С. 79-90.
3. Лузан, А. А. Философия : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.
4. Скирбекк, Р., Гилье, Н. История философии: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Пер. с англ. В.И. Кузнецова; Под ред. С.Б. Крымского. - М. : Гуманит изд. центр ВЛАДОС, 2001. – С. 581-590.
5. Субири, Х. Пять лекций о философии // Вопросы философии. - 2002. - № 5. - С. 156-173.
6. Философия: курс лекций: Учеб. пособие для студ. вузов / Под общей ред. В.Л. Калашникова. - М. : Гумант. Изд. центр ВЛАДОС, 1999. - С. 299-316.
7. Філософія: Навч. посібник / За ред.: Л.В. Губерського та ін. - 2 вид, перероб. і доп. - К. : Вікар, 2001. - С. 78-84.

Філософія психоаналізу:

Головні поняття та категорії:

Фрейдизм, психоаналіз, «катартичний метод», свідомість, несвідоме, «Едипів комплекс», «лібідо», сублимація, неофрейдизм.

Література:

1. Грюнбоиз, М. Сто лет психоанализа: итоги и перспектива // Вопросы философии. - 1997. - № 7. - С. 85-99.
2. Дворкин, Ю.А. «Ты и оно» // Вопросы философии. - 2002. - № 4. - С. 141-158.
3. История философии: Учебник для вузов / Под ред. В.П. Кохановского, В.П. Яковлева. – Ростов-н/Д : Феникс, 2001. - С. 303 -315.
4. Лекторский, В.А. О некоторых философских уроках З. Фрейда // Вопросы философии. - 2000. - № 10. - С. 4-9.
5. Лузан, А.О. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – С. 91-99.
6. Лузан, А. А. Философия : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.
7. Невлева, И.М. Философия: Учеб. пособие. - М. : РДЛ, 2002. - С. 156- 162.
8. Скирбекк, Г., Гилье, Н. История философии / Пер. с англ. В.И. Кузнецова; Под ред. С.Б. Крымского. - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. - С. 620-638.
9. Філософія: Навч. посібник / За ред.: Л.В. Губерського та ін. - 2 вид, перероб. і доп. - К. : Вікар, 2001. - С. 84-92.

Філософія екзистенціалізму:

Головні поняття та категорії:

Ірраціоналізм, екзистенція, існування, «буття свідомості», «буття - до -смерті», «турбота», «модуси», відчуження, «прикордонна ситуація», воля.

Література:

1. Канке, В.А. Філософія: Учебник для вузов. - М. : Логос, 2000. - С. 116-118.
2. Кохановский, В.П. Філософія: Учебник для вузов. – Ростов-н/Д :Феникс, 1998. - С. 106-115.
3. Лузан, А.О. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – С. 100-111.
4. Лузан, А. А. Філософія : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.
5. Мильдон, К. Еще раз об экзистенциальной философии // Вопросы философии. - 2002. - № 3. - С. 32-42.
6. Невлева, И.М. Філософія: Учеб. пособие. - М. : РДЛ, 2002. - С. 140-146.
7. Філософія: Навч. посібник / За ред.: Л.В. Губерського та ін. - 2 вид, перероб. і доп. - К. : Вікар, 2001. - С. 92-102.

Заняття 7.

Тема 11. ПРОБЛЕМИ ПІЗНАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ХХ СТ.

1. Неопозитивізм:
  - а) виникнення та етапи розвитку позитивізму;
  - б) неопозитивізм та його трактовка предмету філософії;
  - в) принципи неопозитивізму (верифікації, фальсифікації, конвенціоналізму).
2. Феноменологія та герменевтика:
  - а) Феноменологія – вчення про феномени; основні ідеї феноменологічної теорії; поняття істини.
  - б) герменевтика як засіб філософствування; антична та середньовічна герменевтика;
  - в) герменевтика свідомості та герменевтика буття як форми філософської герменевтики.

Головні поняття та категорії:

Позитивізм, неопозитивізм, логічний позитивізм, філософія семантичного аналізу, фізикалізм, верифікація, фальсифікація, конвенціоналізм, постпозитивізм, прагматизм, феномени, феноменологія, герменевтика, герменевтика свідомості, герменевтика буття.

Література:

1. История философии: учебник для вузов / В. Ильин. – СПб : Питер, 2003. - С. 404-417, 441- 447.
2. Канке, В.А. Філософія. Учебник. - М. : Логос, – 2002. – С. 118-141.
3. Касьянов, В.В. История философии: сдаем экзамен. - Ростов н/Д, 2003. - С. 267-272, С. 273-278.
4. Лузан, А.О. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – С. 112-135.
5. Лузан, А. А. Філософія : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.
6. Мареев, С.Н., Мареева, Е.В. История философии (общий курс): Уч. пособие. – М. : Академический проект, 2003. – С. 681-691.
7. Мигولاتьев, А.А. Філософія. - М. : Юнити-Дана, 2001. - С. 217-220, 237-244.
8. Скирбекк, Г., Гилье, Н. История философии / Пер. с англ. В.И. Кузнецова; Под ред. С.Б. Крымского. М. : Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2001. - С. 703-729, 764-770.
9. Спиркин, А.Г. Філософія. Учебник. – Изд. 2-е. – М. : Гардарика, 2002. – С. 169-173, 176, 192-200.
10. Філософія под ред. Зотова А.Ф. - С. 221-330.

САМОСТІЙНІ СЕМЕСТРОВІ ЗАВДАННЯ

Тема 3.

ФІЛОСОФІЯ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА ВІДРОДЖЕННЯ

Головні поняття та категорії:

Неоплатонізм, гностицизм, патристика, схоластика, теологія, теоцентризм, істина, універсалії, реалізм, номіналізм, ірраціоналізм, креаціонізм, фідеїзм. Гуманізм, антропоцентризм, епоха "Відродження", пантеїзм, діалектика, гносеологія, політика.

Головні проблеми теми

1. Середньовічна філософія як синтез християнства і античної філософії.
2. Вчення про буття у філософії А. Августина;
3. Предмет пізнання;
4. Проблема людини і суспільства;
5. Співвідношення віри та розуму, філософії та релігії у філософії Ф. Аквінського;
6. Суперечка про природу універсалій у середньовічній філософії.
7. Гуманізм філософії доби Відродження.
8. Культ людини-творця в філософії Відродження.
9. Мистецтво та філософія, їх взаємозв'язок в філософії.
10. Проблеми діалектики в філософії Миколи Кузанського.
11. Поняття світогляду та його особливості в філософії доби Відродження.
12. Місце та роль політики в працях філософів доби Відродження.
13. Вчення М. Макіавеллі про етику та державу.
14. Зародження ідей утопічного соціалізму в епоху Відродження.

Питання для самоконтролю:

1. Чому філософія Середньовіччя характеризується як релігійна?
2. Що бере філософія Середньовіччя у Античній (Давньогрецькій) філософії?
3. Чому церква так захищала погляд, згідно якому Земля є центром сонячної системи?
4. Чому віра вище розуму, а релігія вище філософії?
5. Назвіть хронологічні рамки філософії Відродження.
6. Дайте характеристику світогляду філософії доби Відродження.
7. В чому з'являлась особливість діалектики М. Кузанського?
8. Назвіть головних представників філософів доби Відродження.
9. Дайте визначення пантеїзму, його місце та роль в філософії.
10. Що нового вніс М. Макіавеллі в вчення про державу та політику?
11. Назвіть основні ідеї та представників утопічного соціалізму.

Література:

1. Канке, В.А. Философия: Исторический и систематический курс: Учебник для вузов. - М. : Логос, 2000. - С. 53-55.
2. Лузан, А.О. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – С. 18-35.
3. Лузан, А. А. Философия : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.
4. Мигولاتьев, А.А. Философия: Учебник для вузов. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. - С. 63-69.
5. Невлева, И.М. Философия: Учеб. пособие для студентов вузов. - М. : РДЛ, 2002. - С. 43-86.
6. Нестик, Т.А. Тема внутреннего слова у Августина: мышление и время // Вопросы философии. – 1998. - № 10. - С. 112-124
7. Скирбекк, Г., Гилье, Н. История философии / Пер. с англ. В.И. Кузнецова; Под ред. С.Б. Крымского. - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – С. 86-151, 177-203, 209-230.
8. Чанышев, А.А. «Град земной» в эсхатологической перспективе // Вопросы философии.- 1999. - № 1. - С. 124-136.

9. Філософія: курс лекцій: Учеб. пособие для студ. вузов / Под общей ред. В.Л. Калашникова. - М. : Гумант. Изд. центр ВЛАДОС, 1999. – С. 31-57.

10. Філософія. Учебник для вузов. - М. :ЮНИТИ-ДАНА, 2001. - С. 27-45.

10. Філософія: Підручник / За заг. Ред. М. Горлача та ін. – Харків : Консум, 2000. - С. 77-101.

Тема 4.

ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ

Головні поняття та категорії:

Механіцизм, метафізика, дуалізм, емпіризм, наука, досвід, індукція, дедукція, раціоналізм, сенсуалізм, експеримент, інтуїція, субстанція, пантеїзм, атрибути, модуси, монади (філософія Нового часу).

Головні проблеми теми

1. Соціально-економічні перетворення, наукова революція і їх віддзеркалення у філософії;
2. Ф. Бекон - родоначальник дослідної науки і філософії Нового часу;
3. Емпірико-індуктивний метод Ф. Бекона;
4. Раціонально-дедуктивний метод Р. Декарта.
5. Вчення про субстанцію в філософії Нового часу (Б. Спіноза, Г. Лейбніць).

Питання для самоконтролю:

1. Що є об'єктом пізнання у філософії Нового часу?
2. В чому полягає суть емпіризму та раціоналізму?
3. В чому новизна підходу до істини в філософії Р. Декарта?
4. Чому Р. Декарт «вбиває Бога»?

Література:

1. Алексеев, П.В., Панин, А.В. Філософія. - М. : ПБОЮЛ, 2001. - С. 123-133.
2. Грюнбаум, Р. Новая критика теологических интерпретаций физической космологии (Лейбниц и др.) // Вопросы философии. – 2002. - № 4. - С. 67-88.
3. История философии. Учебник для вузов / Под ред. В.П. Кохановского, В.П. Яковлева. – Ростов-н/Д : Феникс, 2001. - С. 136- 144, 150-155, 159-163.
4. Лузан, А.О. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – С. 46-56.
5. Лузан, А. А. Філософія : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.
6. Розеншток-Хюсси, О. Прощание с Декартом // Вопросы философии. – 1997. № 12. - С. 139-151.
7. Скирбекк, Г., Гилье, Н. История философии / Пер. с англ. В.И. Кузнецова; Под ред. С.Б. Крымского. - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – С. 275, 310, 365-366.
8. Спиркин, А.Г. Філософія: Учебник. – М. : Гардарики, 1999. - С. 82-90, 95-100.

Тема 12.

РОСІЙСЬКА РЕЛІГІЙНА ФІЛОСОФІЯ КІНЦЯ ХІХ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Головні поняття та категорії:

Соборність, соборний дух, етичний раціоналізм, всеєдність, цільне знання, вільна теософія. Софія, Логос, теократія, теургія, буття, суще, Абсолют, Боголюдина, боголюдство, ірраціональна свобода, раціональна свобода, свобода проймана любов'ю до Бога, людина, етика творчості, космізм, біосфера, ноосфера.

Головні проблеми теми

1. Філософські та соціально - політичні концепції слов'янофілів і західників.
2. Концепція позитивної «всеєдності». Людина як сполучне кільце між божественним і природним світом.
3. Учення В. Соловйова про боголюдство як джерело відродження світу.
4. Філософські погляди М.О. Бердяєва. Проблеми буття, пізнання і свободи.
5. Ідеї космізма в російській філософії (М.Ф. Федоров, В.І. Вернадський).

Питання для самоконтролю:

1. Учення Вол. Соловйова про буття, абсолютно суще.
2. Погляд Вол. Соловйова на нову філософію як „вільну теософію”.
3. Поняття „всеедності”, „цільного знання”, істини Вол. Соловйова
4. Практичний „вихід” теоретичних поглядів Вол. Соловйова, його періоди.
5. Поняття Софії, Логоса, Абсолюту у вченні Соловйова.
6. Поняття людини, боголюдство як джерело відродження світу.
7. Сутність та зміст поняття „природа”, „дух” в філософії М.Бердяєва.
8. Градації свободи у вченні М.Бердяєва.
9. Етика творчості по Бердяєву.
10. Філософія „космізма”. Сутність понять „біосфера”, „ноосфера”.

Література:

1. Бердяев, Е.А. Философия свободы. Смысл творчества. - М., 1989. – 248 с.
2. Вадимов, А.В. Николай Бердяев: изгнание // Вопросы философии. - 1994. - № 1. - С. 104-115.
3. История и современное положение православной церкви в Украине. - В.В. Дементьева, Краматорск : ДГМА, 2006. – 48 с.
4. Кожен, А.Н. Религиозная метафизика В. Соловьева // Вопросы философии. - 2000. - № 2. - С. 104-135.
5. Кулинин, В.Н. Философия всеединства: От В. Соловьева к П. Флоренскому. - Новосибирск, 1990. – 190 с.
6. Лосский, Н.О. История русской философии. - М., 1991. -714 с.
7. Лузан, А.О. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. – К. : «Центр учбової літератури», 2013.
8. Лузан, А. А. Философия : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.
9. Пугачев, О.С. В.С. Соловьев: Этические абсолюты и линии жизненного поведения // Вестник МГУ. - № 6. - С. 102-107.
10. Три свободы Н. Бердяева. - М., 1990. – 81 с.
11. Философский словарь. - 1980. - С. 48, 385.
12. Хорунжий, С.С. Трансформации славянофильской идеи в XX ст. // Вопросы философии. - 1994. - № 11. - С. 54-59.
13. Шверт Ван дер Звердс. Конец русской философии. - М., 1991. - С. 103-111.
14. Щукин, В.Г. На заре русского западничества // Вопросы философии. - 1994. - № 7. – С. 135-148.

Тема 13.**СУЧАСНА РЕЛІГІЙНА ФІЛОСОФІЯ. НЕОТОМІЗМ.****Головні поняття та категорії:**

Томізм, неотомізм, тейардізм, гілеморфізм, панпсихізм. “точка Омега”, “град земний”, „град божий”, креаціонізм, еволюція.

Головні проблеми теми

1. Головні напрями сучасної релігійної філософії.
2. “Класичні” та “Неокласичні” течії в релігійної філософії ХХ ст.
3. Неотомізм – офіційна сучасна філософська доктрина Ватикану.
4. Концепція гармонії віри та розуму.
5. Співвідношення філософії та релігії в неотомізмі.
6. Креаціонізм та спонукання доказів буття богу.
7. Проблема людини в релігійній філософії.
8. Етична проблематика релігійної філософії.

Питання до самоконтролю:

1. У чому сутність еволюції релігійної філософії ХХ ст.?
2. Назвіть класичні та неокласичні течії в релігійній філософії ХХ ст.

3. Що є офіційною доктриною католицької церкви?
4. Розкрийте співвідношення релігії та філософії в неотомізмі.
5. Розкрийте антропологічну та етичну сутність філософії неотомізму.
6. Дайте характеристику еволюційній концепції Тейяра де Шардена.
7. Виділіть основні орієнтації сучасної релігійної філософії.

Література:

1. История философии: учебник для вузов / В. Ильин. – СПб : Питер, 2003. - С. 404-417, 441-447.
2. Канке, В.А. Философия. Учебник. - М. : Логос, 2002. – С. 118-141.
3. Касьянов, В.В. История философии: сдаем экзамен. - Ростов н/Д, 2003. - С. 267-278.
4. Лузан, А. А. Философия : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 96 с.
5. Мигولاتьев, А.А. Философия. - М. : Юнити - Дана, 2001. - С. 217-220, 237-244.
6. Спиркин, А.Г. Философия. Учебник. – Изд. 2-е. – М. : Гардарика, 2002. – С. 169-173, 176, 192-200.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ З ФІЛОСОФІЇ

1. Основне питання філософії. Принципи класифікації філософських напрямків.
2. Антична філософія як виток сучасної європейської цивілізації.
3. Етичні проблеми в античній філософії.
4. Змоги вирішення питання-людина та світ-в античній та середньовічній філософії.

Порівняльний аналіз.

5. Пантеїзм . як специфічна риса філософії Відродження
6. Боротьба сенсуалізму та раціоналізму у філософії Нового часу.
7. Філософські погляди Т. Гобса та Д. Лока на природу та походження держави.
8. Суб'єктивний ідеалізм Фіхте.
9. Принцип тотожності духу та природи у філософії Шелінга.
10. Антропологічний матеріалізм Л. Фейербаха.
11. "Абсолютна міфологія" А.Ф. Лосева.
12. Філософські ідеї у російській літературі ХІХ століття. Філософія людини Ф.М. Достоевського.
13. Соціально – демократичні (І. Франко) та ліберально – демократичні (М. Драгоманов) тенденції у поглядах на суспільний розвиток.
14. Марксистське трактування суспільства та антропосоціогенезу людини. Зміст матеріалістичного розуміння історії.
15. Соціальні та наукові передумови філософії життя. Ірраціональний волюнтаризм А. Шопенгауера.
16. Вплив філософії життя на некласичну філософію.
17. Неофрейдизм. Тенденції його розвитку у ХХ столітті.
18. Вплив екзистенціалізму на культуру та мистецтво сьогодення.
19. Теорія наукових революцій Т. Куна.
20. Сучасна релігійно-філософська доктрина протестантизму.
21. Еволюціонізм Тейяра де Шардена.
22. Суспільство та природа, історичні типи їх взаємодії.
23. Суспільство як система. Філософські підґрунття теоретичної моделі суспільства: матеріалізм, ідеалізм, натуралізм.
24. Соціальна структура сучасного суспільства.
25. Політична система суспільства та її структура. Держава-ядро політичної системи суспільства.
27. "Людський вимір" суспільства.
28. Основні форми суспільної свідомості ,їх взаємозв'язок та значення у суспільному житті.
29. Ідея прогресу в історії філософської думки.
30. Постмодерністська маргіналізація культури: апологія та критика.

ПИТАННЯ ДО ЛЕКЦІЙНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З ФІЛОСОФІЇ

для студентів всіх спеціальностей

МОДУЛЬ 1.

- 1 Мировоззрение и его структура. Исторические типы мировоззрения: миф, религия, философия.
- 2 Философия как тип мировоззрения. Круг философских проблем.
- 3 Функции и назначение философии.
- 4 Философия в системе наук. Методологическая функция философии.
- 5 Истоки античной философии: от мифа к логосу. Космоцентрический характер античной философии.
- 6 Метафизика и диалектика в эпоху античности. Объективная и субъективная диалектика
- 7 Проблема бытия в древнегреческой философии.
- 8 Проблема человека и общества в античной философии..
- 9 Теоретико-познавательные проблемы в философии античности.
- 10 Синтез христианства и античной философии в Средневековой философии..
- 11 Учение о бытии в философии Средневековья. Креационизм.
- 12 Проблема соотношения веры и разума, религии и философии в Средневековой философии..
- 13 Спор о природе универсалий: реализм и номинализм.
- 14 Философские взгляды Фомы Аквинского. Доказательства бытия Бога. Гносеология.
- 15 Учение о человеке и обществе в философии Средневековья. Проблема свободы воли.
- 16 Гуманизм философии Возрождения.
- 17 Научная революция XVII века и ее отражение в философии Нового времени.
- 18 «Новый Органон» Ф. Бэкона: от «идолов» познания к индуктивному методу.
- 19 Принцип сомнения Р. Декарта. Метод рационалистической дедукции.
- 20 Понятия Субстанция, Бог и Природа в философии Б. Спинозы.
- 21 Учение о монадах Г.В.Ф. Лейбница.
- 22 Учение о человеке и обществе в философии Нового времени.
- 23 Гносеологические проблемы в философии И. Канта.
- 24 Этика И. Канта. Категорический императив.
- 25 Абсолютного идеализм Г.В.Ф. Гегеля. Идея тождества бытия и сознания
- 26 Концепция диалектики Г.В.Ф. Гегеля. Законы диалектики.
- 27 Антропологический материализм Л. Фейербаха. Критика им христианства.
- 28 Истоки и наиболее характерные черты древнерусской философии. Ее практически-нравственная ориентация.
- 29 Философия Г. Сковороды. Представления о «сродном труде».
- 30 Развитие украинской философской и социально-политической мысли в XIX – нач. XX ст. (М.Костомаров, П.Юркевич, М.Драгоманов).

МОДУЛЬ 2.

- 1 Классическая и неклассическая философия: общность и различие.
- 2 Социально-исторические, теоретические, естественнонаучные предпосылки возникновения марксизма. Отличие марксистской философии от предшествующей.
- 3 Концепция материалистической диалектики К.Маркса. Отличие диалектики Маркса от диалектики Гегеля.
- 4 Представления о направленности исторического процесса. Общественно-экономические формации.
- 5 Способ производства. Диалектика производительных сил и производственных отношений.
- 6 Проблема отчуждения человека в философии К. Маркса.
- 7 Ницшеановский волюнтаризма. «Воля к власти».
- 8 Критика христианской морали Ф. Ницше.
- 9 «Сверхчеловек» – носитель новых ценностей и новой морали, философский идеал Ницше.

- 10 Психоанализ. Учение З.Фрейда о бессознательном. Структура психики, смысл и происхождение неврозов.
- 11 Психоаналитическая концепция личности. Концепция культуры и общества в психоанализе.
- 12 Концепция любви Э.Фромма.
- 13 Истоки экзистенциализма. Социально-исторические и культурные предпосылки.
- 14 Категория бытия в экзистенциализме. Бытие мира и бытие человека.
- 15 Человек в условиях «пограничной ситуации». Смысложизненные проблемы в экзистенциализме.
- 16 Человеческое существование и свобода в философии экзистенциализма.
- 17 Философия позитивизма. Основные этапы её эволюции.
- 18 Понимание предмета философии в неопозитивизме.
- 19 Принципы позитивизма: верификации, фальсификации, конвенционализма.
- 20 Концепция научных революций Т. Куна.
- 21 Прагматизм. Критика традиционного понятия истины в прагматических философских концепциях.
- 22 Философская герменевтика: античная и средневековая герменевтика.
- 23 Герменевтика сознания и герменевтика бытия: принципиальные различия.
- 24 Феноменология Понятие истины и задачи философии в феноменологической теории.
- 25 Постмодерн как тип культуры и способ философствования.
- 26 Философия всеединства Вл. Соловьева. Идея богочеловечества
- 27 Философия свободы Н. Бердяева.
- 28 Проблема веры и разума, философии и религии в философии неотолизма.
- 29 Эволюционизм Тейяра де Шардена. Мир как ткань Универсума.
- 30 Учение Тейяра де Шардена о человеке и конечной точке его развития.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ З ФІЛОСОФІЇ

для студентів всіх спеціальностей

- 1 Мироззрення и его структура. Исторические типы мироззрения: миф, религия, философия.
- 2 Философия как тип мироззрения. Круг философских проблем.
- 3 Философия в системе наук. Методологическая функция философии.
- 4 Истоки античной философии: от мифа к логосу. Космоцентрический характер античной философии.
- 5 Метафизика и диалектика в эпоху античности.
- 6 Проблема бытия в древнегреческой философии.
- 7 Проблема человека и общества в античной философии.
- 8 Теоретико-познавательные проблемы в философии античности.
- 9 Синтез христианства и античной философии в средневековой философии.
- 10 Учение о бытии в философии Средневековья. Креационизм.
- 11 Проблема соотношения веры и разума, религии и философии в средневековой философии.
- 12 Учение о человеке и обществе в философии Средневековья. Проблема свободы воли.
- 13 Гуманизм философии Возрождения.
- 14 Научная революция XVII века и ее отражение в философии Нового времени.
- 15 «Новый Органон» Ф. Бэкона: от «идолов» познания к индуктивному методу.
- 16 Принцип сомнения Р. Декарта. Метод рационалистической дедукции.
- 17 Понятия «Субстанция», «Бог» и «Природа» в философии Б. Спинозы.
- 18 Учение о монадах Г. В. Ф. Лейбница.
- 19 Учение о человеке и обществе в философии Нового времени.
- 20 «Коперниканский переворот» в философии И. Канта.
- 21 Философия Г. В. Ф. Гегеля. Метод и система.
- 22 Философская мысль в Украине.
- 23 Социально-исторические, теоретические, естественнонаучные предпосылки возникновения марксизма.
- 24 Концепция материалистической диалектики К. Маркса. Отличие диалектики Маркса от диалектики Гегеля.
- 25 Представления о направленности исторического процесса. Общественно-экономические формации.
- 26 Проблема отчуждения человека в философии К. Маркса
- 27 Критика христианской морали Ф. Ницше.
- 28 «Сверхчеловек» – носитель новых ценностей и новой морали, философский идеал Ф. Ницше.
- 29 Психоанализ. Учение З. Фрейда о бессознательном.
- 30 Концепция культуры и общества в психоанализе. Неофрейдизм.
- 31 Истоки экзистенциализма. Социально-исторические и культурные предпосылки.
- 32 Категория бытия в экзистенциализме. Бытие мира и бытие человека.
- 33 Человеческое существование и свобода в философии экзистенциализма.
- 34 Философия позитивизма. Основные этапы её эволюции.
- 35 Понимание предмета философии в неопозитивизме. Принципы неопозитивизма.
- 36 Прагматизм. Понятие истины в прагматизме.
- 37 Философская герменевтика. Античная и средневековая герменевтика.
- 38 Феноменология. Понятие истины и задачи философии в феноменологической теории.
- 39 Постмодерн как тип культуры и способ философствования.
- 40 Проблема веры и разума, философии и религии в философии неотомизма.

**ПОНЯТИЯ ПО ФИЛОСОФИИ,
включенные в экзаменационные билеты**

Агностицизм	Общественно-экономическая формация
Антропоцентризм	Общество
Априори	Онтология
Атомизм	Основной вопрос философии
Базис	Пантеизм
Бессознательное	Патристика
Библия	Пограничная ситуация
Бог	Позитивизм
Бытие	Постмодерн
Вера	Прагматизм
Верификация	Провиденциализм
Вещь в себе	Производительные силы
«Воля к власти»	Производственные отношения
Герменевтика	Противоречие
Гносеология	Психоанализ
Государство	Рационализм
Гуманизм	Религия
Диалектика	Самопознание
Идеализм	Сверхчеловек
Идея (эйдос)	Свобода
Истина	Сознание
Кардиоцентризм	Софистика
Категории	Способ производства
Конвенционализм	Сублимация
Космоцентризм	Схоластика
Культура	Теология
Либи́до	Теоцентризм
Максима прагматизма	Универсалии
Марксизм	Фальсификация
Материализм	Феноменология
Материя	Феномены
Метафизика	Физика
Метод познания	Философия
Методология	Философия сердца
Мировоззрение	Человек
Миф	Экзистенциализм
Монады	Экзистенция
Мышление	Эмпиризм
Наука	Эстетика
Неофрейдизм	Этика
Неопозитивизм	Этический релятивизм

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА з курсу «ФІЛОСОФІЯ»

1. Алексеев, П.В., Панин, А.В. Философия. - М. : ПБОЮЛ, 2001.
2. Балкина, В.И. Космологическое учение Гераклита Эфесского // Вестник МГУ. - 1998. - № 4. - С. 42-55.
3. Геворкян, А.Р. Ницше и метафизический пессимизм // Вопросы философии. - 2001. - № 8. - С. 157-166.
4. Громов, М.А. Кардиогнозия П. Юркевича и традиции отечественной философии // Философская и социологическая мысль. - 1996. - № 3. - С. 16-29, - № 4. - С. 21-32.
5. Грюнбаум, Р. Новая критика теологических интерпретаций физической космологии (Лейбниц и др.) // Вопросы философии. - 2002. - № 4. - С. 67-88.
6. Грюнбоиз, М. Сто лет психоанализа: итоги и перспектива // Вопросы философии. - 1997. - № 7. - С. 85-99.
7. Дворкин, Ю.А. «Ты и оно» // Вопросы философии. - 2002. - № 4. - С. 141-158.
8. Иорданский, В.В. О едином ядре древних цивилизаций // Вопросы философии. - 2001. - № 12. - С. 11-19.
9. История и современное положение православной церкви в Украине. - В.В. Дементьева, Краматорск : ДГМА, 2006. - 48 с.
10. История философии. Учебник для вузов / Под ред. В.П. Кохановского, В.П. Яковлева. - Ростов-н/Д : Феникс, 2001.
11. История философии: Учеб. пособие для студентов вузов. - Ростов н/Д. : Феникс, 1998.
12. История философии: учебник для вузов / В. Ильин. - СПб : Питер, 2003.
13. Каган, М.С. Философия как мировоззрение // Вопросы философии. - 1997. - № 9. - С. 36-46.
14. Канке, В.А. Философия: Исторический и систематический курс: Учебник для вузов. - М. : Логос, 2000.
15. Канке, В.А. Философия: Учебник для вузов. - М. : Логос, 2000.
16. Касьянов, В.В. История философии: сдаем экзамен. - Ростов н/Д, 2003.
17. Кохановский, В.П. Философия: Учебник для вузов. - Ростов-н/Д :Феникс, 1998.
18. Лекторский, В.А. О некоторых философских уроках З. Фрейда // Вопросы философии. - 2000. - № 10. - С. 4.
19. Лузан, А. А. Философия : учебное пособие по подготовке к семинарским занятиям (для студентов всех специальностей и всех форм обучения) / А. А. Лузан, А. В. Бородай. - Краматорск : ДГМА, 2012. - 96 с.
20. Лузан, А.О. Вступ до філософії : навч. посіб. / А. О. Лузан. - К. : «Центр учбової літератури», 2013. - 136 с.
21. Мареев, С.Н., Мареева, Е.В. История философии (общий курс): Уч. пособие. - М. : Академический проект, 2003.
22. Мигولاتьев, А.А. Философия: Учебник для вузов. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001.
23. Мильдон, К. Еще раз об экзистенциальной философии // Вопросы философии. - 2002. - № 3. - С. 32-42.
24. Невлева, И.М. Философия: Учеб. пособие для студентов вузов. - М. : РДЛ, 2002.
25. Нестик, Т.А. Тема внутреннего слова у Августина: мышление и время // Вопросы философии. - 1998. - № 10. - С. 112-124
26. Ойзерман, Т.И. Материалистическое понимание истории: плюсы и минусы // Вопросы философии. - 2001. - № 2. - С. 3-33.
27. Перминов, В.Я. Философия как метод // Вестник МГУ. - 1997. - № 5. - С. 3-25.
28. Пич, Р. Критическое рассмотрение Юркевичем философии Канта // Вопросы философии. - 2002. - № 7. - С. 107-115.
29. Розвиток філософської думки в Україні. - В.В. Дубінін, Краматорськ : ДГМА, 2006.- 208 с.
30. Розеншток-Хюсси, О. Прощание с Декартом // Вопросы философии. - 1997. № 12. - С. 139-151.

31. Скирбекк Г., Гилье, Н. История философии / Пер. с англ. В.И. Кузнецова; Под ред. С.Б. Крымского. - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001.
32. Спиркин, А.Г. Философия. Учебник. – Изд. 2-е. – М. : Гардарики, 2002.
33. Спиркин, А.Г. Философия: Учебник. – М. : Гардарики, 1999.
34. Субири, Х. Пять лекций о философии // Вопросы философии. - 2002. - № 5. - С. 156-173.
35. Тиме, Г. Пессимизм духа и оптимизм Абсолюта (Гегель) // Вопросы философии. – 2000. - № 7. - С. 91-104.
36. Философия под ред. Зотова А.Ф.
37. Философия. Учебник для вузов. - М. :ЮНИТИ-ДАНА, 2001.
38. Философия: курс лекций: Учеб. пособие для студ. вузов / Под общей ред. В.Л. Калашникова. - М. : Гумант. Изд. центр ВЛАДОС, 1999.
39. Философия: Учебник / Под ред. проф. В.Н. Лавриненко. - М. : Юрист, 2002.
40. Філософія: Підручник / За заг. ред. М.І. Горлача та ін. – Харків : Консум, 2000.
41. Філософія: навч. посібник / За ред. Л.Ф. Надольного. - 2 вид, перероб. і доп. - К. : Вікор, 2001.
42. Філософія: Навч. посібник / За ред.: Л.В. Губерського та ін. - 2 вид, перероб. і доп. - К. : Вікар, 2001.
43. Чанышев, А.А. «Град земной» в эсхатологической перспективе // Вопросы философии.- 1999. - № 1. - С. 124-136.
44. Чернов, Г.А. И. Кант. Критика чистого разума // Вопросы философии. - 2000. - № 2.- С. 184-189.
45. Шуков, В.А. Апология свободомыслия Сократа // Вопросы философии. – 2001. - № 12. - С. 140-152.